

Suzan Sontag

KAKO DANAS ŽIVIMO

U početku je samo gubio na težini, nije osećao da je stvarno bolestan, Meks je tako rekao Elen, a od Grega smo saznali da lekarski pregled nije zakazao jer je i dalje uspevao da radi svoj posao manje-više uobičajenim tempom, mada, prestao je da puši, Tanja nam skrenu pažnju na to, što znači da se uplašio ili da je želeo, a da toga nije bio ni svestan, da vodi zdrav ili zdraviji život, ili je možda samo hteo da povрати koju kilu, ubaci se Orson, a Tanja nastavi kako joj je rekao da je mislio da će biti nervozan kao leptir (tako se kaže, zar ne?), i da je bio iznenađen što mu cigarete nimalo ne fale, i uživao je što ne oseća bol u grudima, prvi put posle toliko godina. Ali, Stiven je želeo da zna da li ima dobrog lekara, jer, bila bi ludost ne otići na pregled po povratku sa konferencije u Helsinkiju kada je pritisak na poslu popustio, pa sve i da se osećao bolje u tom trenutku. Frenku je rekao da će otići, i pored toga što se ozbiljno plašio, kako se poverio Dženi, ali ko ne bi bio uplašen. Iako čudno zvuči, sve doskoro i nije brinuo, priznao je Kventinu, tek poslednjih šest meseci ima u ustima taj metalni osećaj straha, jer ozbiljne bolesti su nešto što se dešava drugima, one su lažne, tako ih je nazvao u razgovoru sa Paolom, kod nekog ko ima trideset osam godina i nikada se nije ozbiljnije razboleo, a on, kako je tvrdila Džen, nije hipohondar. Naravno, nije mogao da ne brine, svi su bili zabrinuti, ali ne vredi paničiti, jer, Meks je tako rekao Kventinu, ne možemo ništa sem da čekamo i da se nadamo, da čekamo i da počnemo da budemo obazrivi, da budemo obazrivi i da se nadamo. Čak i da mu potvrde bolest, ne sme da se preda, postoje nove metode lečenja koje obećavaju zaustavljanje neumitnog toka bolesti, istraživanja napreduju. Ispostavilo se da su svi u kontaktu jedni sa drugima nekoliko puta nedeljno; nikada nisam proveo toliko sati u telefonskim razgovorima, Stiven reče Kejti, i kada sam umoran od razgovora iz kojih sam saznao najnovije vesti, umesto da isključim telefon i predahnem, ja okrenem nekog prijatelja ili poznanika da mu prenesem šta ima novo. Čini mi se da ne mogu previše da razmišljam o tome, reče Elen, a nisam sigurna zbog čega, ima u svemu tome nečeg morbidnog na šta se navikavam, što me uzbuđuje, mora da su ljudi to isto osećali u Londonu za vreme Blickriga. Koliko znam, ja ne spadam u rizičnu grupu, ali nikad se ne zna, reče Ajlin. Ovo je nešto bez presedana, kazao je Frenk. Zar ne mislite da bi trebalo da ode kod lekara, uporan je bio Stiven. Slušaj ovamo, na to će Orson, ne možeš da nateráš nekoga da brine o sebi, i zašto pomišljaš na najgore, možda je samo iscrpljen, ljudi i dalje obolevaju od uobičajenih bolesti koje jesu strašne, zašto misliš da on ima TO. Ali, ja samo želim da budem siguran, reče Stiven, da on razume koje sve mogućnosti postoje, jer mnogi ljudi to ne shvataju i zato ne žele da zakažu pregled ili da se testiraju, misle da im nema spasa. Šta ja tu mogu, Greg nam reče da je on pitao Tanju, hoću da kažem, šta dobijam ako odem kod lekara; ako sam zaista bolestan, kažu da je rekao, veoma brzo ću to i saznati.

A kada je smešten u bolnicu kao da mu se raspoloženje popravilo, Deni je imao takav utisak. Bio je veseliji nego prethodnih meseci, reče Ursula. Ajri se činilo da je loše vesti primio

skoro kao olakšanje, a Kventinu da je za njega to bio grom iz vedra neba, mada, teško je poverovati da je sa svim svojim prijateljima isto razgovarao, njegov odnos sa Ajrom toliko se razlikovao od onog sa Kventinom (tako je rekao Kventin, ponosan na njihovo prijateljstvo), i možda je mislio da Kventin neće biti slomljen kada ga vidi u suzama, ali Ajra je bio uporan da to nikako ne može biti razlog što se drukčije poneo prema jednom i drugom i da je možda samo bio manje uplašen, da je, u trenutku kada se sreo sa njim, prikupljao snagu da se bori za život, a da ga je, kada je Kventin ušao sa cvećem, preplavilo osećanje beznađa, cveće ga je sigurno oneraspoložilo, kako je Kventin rekao Kejt jer bolnička soba je bila toliko zatrpana cvećem da nije bilo mesta ni za jedan buketic. Sigurna sam da preteruješ, reče Kejt sa osmehom, svi vole cveće. Pa, ko ne preteruje kad su ovakve stvari u pitanju, odbrusi Kventin. Zar OVO nije preterivanje? Naravno da jeste, na to će Kejt smirenim tonom. Samo sam se šalila, u stvari nisam htela da teram šegu. Ma znam, reče Kventin sa suzama u očima i Kejt ga je zagrlila i rekla, kad odem da ga posetim večeras neću nositi cveće, šta bi on želeo, a Kventin joj je kazao da, ako je verovati Meksu, on najviše voli čokoladu. Ima li nešto drugo, pitala je Kejt, mislim nešto kao čokolada što nije čokolada. Ima sladić, reče Kventin dok je duvao nos. I osim toga, zar TI sad malo ne preteruješ, Kventin će na to uz osmeh. Dakle, nastavi Kejt, ako bih htela da mu donesem pregršt poklona, šta još, osim čokolade i sladića. Žele bombone, odgovori Kventin.

Paolo nam je pričao da on ne voli da bude sam, i bilo je mnogo posetilaca tokom prve nedelje, pa je medicinska sestra sa Jamajke rekla kako na tom spratu ima pacijenata koji će se radovati kad im odnese neki buket cveća, a ljudi se nisu plašili da mu idu u posetu, nije bilo kao nekad, kako je Kejt naglasila u razgovoru sa Ajlin, čak ni u bolnicama nisu više bili na izdvojenim odeljenjima, primeti Hilda, na vratima njegove sobe ne stoji nikakvo upozorenje o mogućoj zarazi kao što je bio slučaj pre neku godinu; štaviše, on je u dvokrevetnoj sobi i Orsonu je rekao da stariji muškarac na drugom kraju sobe (koji je, po Stivovim rečima, očito na samrti), čak i ne boluje od iste bolesti, tako da, nastavi Kejt, zaista bi trebalo da ga posetiš, bilo bi mu drago da te vidi, voli kada mu dolaze u posetu, nije valjda da ne ideš zato što se plašiš. Naravno da ne, reče Ajlin, ali ne znam šta bih mu rekla, biće mi neprijatno, što njemu neće promaći i zbog toga će se još više snužđiti, tako da mu baš i neću biti od koristi, zar ne? Neće on ništa primetiti, reče Kejt tapšući Ajlin po ruci, nije to tako, nije kao što zamišljaš, on nas ne procenjuje niti se pita što smo došli, samo je srećan što vidi svoje prijatelje. Ali, mi nikada nismo bili prijatelji, na to će Ajlin, ti si mu prijateljica, oduvek si mu bila draga, rekla si mi da sa tobom razgovara o Nori, znam da sam mu ja draga, čak mu se i sviđam, ali tebe poštuje. Ali, po Veslijevim rečima, pravi razlog što je Ajlin bila uzdržana po pitanju poseta je taj što nikada nije mogla da ga ima samo za sebe, uvek je bilo i drugih posetilaca, i kad jedni odu, drugi su već pristigli. Ona je godinama bila zaljubljena u njega i ja mogu da razumem, reče Doni, što je Ajlin ogorčena zbog činjenice da je on imao prijateljicu koju bi više nego ponekad odveo u krevet, ženu koju bi iskreno voleo (Bože moj, reče Viktor, ko ga je tad poznavao znao je da je bio lud za Norom, kakav srceparajući par su bili, dva mrzovoljna anđela), a ona svakako ne bi bila ta.

A kada bi neko od njegovih prijatelja koji su svakodnevno dolazili, presreo doktora na hodniku, Stiven je bio taj koji je postavljao najpametnija pitanja, on ne samo da je redovno čitao članke koji su nekoliko puta nedeljno izlazili u *Tajmsu* (Greg je priznao da je prestao

da ih čita jer nije mogao to više da podnese), već i članke u medicinskim časopisima koji su izlazili ovde i u Engleskoj i Francuskoj, on je lično poznao jednog od glavnih lekara u Parizu koji je vodio istraživanje o bolesti, o kome se mnogo pisalo, ali njegova doktorka rekla je samo to da upala pluća nije letalna, da temperatura spada, da je naravno još uvek slab, ali dobro reaguje na antibiotike, da će morati da ostane u bolnici, što podrazumeva najmanje dvadeset jedan dan na infuziji pre nego što počnu da mu daju novi lek, ona je bila optimista u vezi sa mogućnošću da ga ubace u program lečenja, a kada je Viktor rekao da, ako on već ima slab apetit (kada ga nagovore da proba bolničku hranu, ne sviđa mu se njen ukus i ima neki čudan metalni ukus u ustima, svima je tako rekao), nije dobro da mu prijatelji donose toliko slatkiša, doktorka se samo nasmešila i rekla kako u ovakvim situacijama moral pacijenta ima važnu ulogu, pa ako je njemu bolje od čokolade, ona u tome ne vidi ništa loše, a to je brinulo Stivena, kako je ovaj kasnije ispričao Doniju, zato što su oni želeli da veruju u obećanja i tabue savremene medicine a ova ohrabrujuće otresita doktorka, specijalista sede kose, koju su često citirali u novinama, govori kao neki starinski seoski lekar opšte prakse koji porodici obolelog kaže da su čaj sa medom ili pileća supa dobri za pacijenta skoro kao i penicilin, a to možda znači, reče Meks, da oni samo nabrajaju moguće terapije, da nisu sigurni šta da rade ili, ubaci se Havijer, da nemaju blage veze šta rade, da je istina, prava istina, Hilda ode još dalje, da su oni, lekari, zapravo digli ruke.

O, ne, reče Luis, ne mogu to da slušam, čekajte malo, ne mogu da verujem, da li ste sigurni, ovaj, da li su oni sigurni, jesu li obavili sve testove, kad zazvoni telefon plašim se da se javim jer mislim da će mi reći kako se još neko razboleo. Ali, zar je moguće da Luis nije znao do juče, reče Robert Ijutito, ne mogu u to da poverujem, svi pričaju o tome, nemoguće da niko nije javio Luisu. A možda je Luis i znao, možda se iz nekog razloga pravio da ne zna, jer, prisetila se Džen, nije li Luis pre nekoliko meseci spomenuo Gregu, i ne samo njemu, kako on ne izgleda dobro, kako slabi, da brine za njega, i kako bi voleo da ovaj ode kod lekara, tako da je nemoguće da je za njega ovo baš iznenađenje. Pa, sad svi brinu jedni za druge, reče Betsi, čini se da tako danas živimo. I, na kraju krajeva, oni su nekada bili veoma bliski, nisu li kod Luisa i dalje ključevi od njegovog stana, znate ono kad posle raskida dozvolite partneru da zadrži ključeve još neko vreme zato što se nadate da će svratiti kasno jedne večeri, pijan ili naduvan ili najpre zbog toga što je pametno da imate nekoliko razdeljenih ključeva, ako živite sami na poslednjem spratu nekadašnje poslovne zgrade u kojoj, iz pretencioznih razloga, nikada neće uposliti vratara, čak ni nastojnika kome biste mogli da se obratite ako kasno noću shvatite da ste ih izgubili ili su se vrata sama zaključala, a vi ostali napolju. Ko je još imao ključeve, raspitivala se Tanja, mislila sam da bi neko mogao sutra da svrati do bolnice i donese neke ukrasne predmete, jer Ajra nam je rekao da se pre neki dan požalio kako mu bolnička soba izgleda sumorno i kako se oseća kao da je zaključan u motelskoj sobi, na šta su svi počeli da pričaju anegdote o motelima u kojima su odsedali i kada je Ursula ispričala svoju priču o motelu *Luksuzni budžet* u Šenektadiju, svi oko njegovog kreveta prasnuše u smeh, a on ih je gledao u tišini, oči su mu sijale od groznice i sve vreme je, prisećao se Viktor, halapljivo jeo tu prokletu čokoladu. Ali, kako nam je rekla Džen, kojoj su Luisovi ključevi omogućili da obiđe elegantno gnezdo jednog neženje da bi pronašla neku sliku koja će mu pružiti utehu i malo ulepšati bolničku sobu, vizantijska ikona nije visila na zidu iznad njegovog kreveta i to ih je zbunjivalo, sve dok se

Orson nije setio da mu je on ispričao, nimalo uznemiren (Greg se nije slagao sa ovim), kako ju je ukrao mladić koga je nedavno otkao, nju i još četiri pozlaćene lakirane kutije, kao da je to nešto što se lako može prodati na ulici kao TV ili stereo. Mada, on je uvek bio velikodušan, Kejt reče tiho, iako voli lepe stvari, on se zapravo ne vezuje za njih, za te stvari, reče Orson, što je neobično za jednog kolekcionara, na to će Frenk, i kada je Kejt zadržala, a suze joj navrle na oči i Orson zabrinuto pitao da li je rekao nešto pogrešno, ona reče kako su počeli da govore o njemu u prošlosti, prisećajući se kakav je bio, zbog čega su ga voleli, kao da je sa njim bilo gotovo, svršeno, kao da je postao deo prošlih vremena.

Možda se umorio od tolikih posetilaca, reče Robert koji je, Elen nije mogla a da to ne pomene, došao samo dva puta i verovatno je samo smišljao izgovor da ne dolazi redovno, ali nije bilo sumnje, tvrdila je Ursula, da je on klonuo duhom, ne zato što su mu lekari saopštili nešto obeshrabrujuće, činilo se samo da sada više voli da nekoliko sati nedeljno bude sam. Doniju je rekao da je prvi put u životu počeo da vodi dnevnik jer je želeo da zabeleži kako se oseća u ovoj situaciji koja ga zbunjuje, da na neki način radi isto što rade i lekari koji su svakoga jutro oko njegovog kreveta razgovarali o njegovom stanju i da možda i nije toliko važno šta on zapisuje u svoj dnevnik u kom su bile samo, kako je ironično rekao Kventinu, otrcane fraze o tome kako se plaši i da je zapanjen zbog toga što se ovo dešava njemu, između ostalih, uz izjave da se kaje zbog svog predašnjeg života, zbog svoje površnosti koja se može oprostiti, i povrh svega, obećanje da će živeti boljim, sadržajnijim životom, da će se više posvetiti poslu i prijateljima i da mu neće biti toliko važno šta drugi misle o njemu, a pored svega toga tu je bila njegova opomena samom sebi da je, u ovakvoj situaciji, njegova želja da živi važnija od svega i, ako zaista želi da živi, ako veruje u život i ako je imalo drag sam sebi (dole, Tanatose, stari prevrtljivče), da će zaista i živeti, on će biti izuzetak. Ali možda suština i nije u tome, razmišljao je naglas Kventin dok je telefonom razgovarao sa Kejt. Suština je da je on, pisanjem dnevnika, prikupljao nešto što će ponovo iščitavati jednoga dana, dok lukavo polaže svoje pravo na budućnost u kojoj će dnevnik biti samo stvar, relikvija, u kojoj on možda više neće ni želeći da ga iščitava jer će hteti da ostavi iza sebe to teško iskustvo, a dnevnik će se nalaziti u fioci njegovog predivnog mažorel¹ radnog stola i on je, rekao je to Kventinu jednog kasnog sunčanog popodneva dok je sedeo u bolničkom krevetu, sa osmehom od kojeg vam se slama srce i mrljom od čokolade u uglu usana, zamišljao sebe u penthausu, oktobarsko sunce obasjava gole prozore umesto ovih sa trakastim zavesama, a dnevnik, taj jadni dnevnik, leži na bezbednom mestu u fioci.

Sporedni efekti lečenja nisu važni, reče Stiven u razgovoru sa Meksom, ne znam zašto te oni toliko brinu, agresivno lečenje uvek podrazumeva sporedne efekte, oni su neizbežni. Hoćeš da kažeš da u suprotnom to lečenje ne bi ni imalo efekta, prekide ga Hilda, a inače, Stiven nastavi uporno, sama činjenica da *postoje* sporedni efekti ne mora da znači da će se ispoljiti kod njega. To je samo nabranje svega što bi moglo da pođe po zlu, doktori moraju da se ograde tako što predviđaju ono najgore, ali, prekide ga Tanja, zar nije ovo što se dešava njemu i mnogim drugim ljudima baš ono najgore, katastrofa koju niko nije mogao da predvidi, to je tako surovo, i zar nisu sve ovo sporedni efekti, našali se Ajra, čak smo i *mi* sporedni efekti, ali nismo oni neželjeni, reče Frenk. On voli kad ga prijatelji posećuju, a tako

¹ Luj Mažorel, kraj 19. veka. (Prim. prev.)

pomažemo i jedni drugima; njegova bolest sve nas je zbližila, Havijer je naglas razmišljao, i koliko god da smo nekada bili zavidni i žalili se jedni na druge i bili podozrivi i netrpeljivi jedni prema drugima, kada se ovakve stvari dešavaju (nebo pada, nebo pada!) shvatite šta je u stvari važno. Slažem se, Pilence,² kažu da je rekao. Ali, zar ne misliš, Kventin reče Meksu, da time što smo mu tako blizu, što nalazimo vremena da svaki dan svratimo u bolnicu, u stvari pokušavamo da još jače i neopozivo definišemo sebe kao zdrave ljude, kao one koji nemaju tu bolest i koji je neće ni dobiti, kao da nama ne može da se desi ovo što se dešava njemu, a u stvari možda se uskoro jedno od nas nađe na njegovom mestu. On je verovatno to isto mislio kada je s proleća kao deo kohorte odlazio u posetu Zaku (ti nisi poznavao Zaka, zar ne), a Kleris, Zakova udovica nam je pričala da on nije često dolazio, govorio je kako mrzi bolnice, kako Zaku ne pomažu njegove posete, i da mu se na licu vidi koliko mu je neprijatno. O, on je bio jedan od onih, reče Ajlin. Kukavica. Baš kao što sam ja.

A kada su ga iz bolnice poslali na kućno lečenje, Kventin je dobrovoljno pristao da se preseli kod njega, da sprema obroke i odgovara na telefonske pozive, da javlja novosti njegovoj majci koja živi u Misisipiju, recimo to ovako, da se stara da ona ne doleti u Njujork i obaspe svog sina izlivima tuge i da poremeti dnevnu rutinu svojim tiranskim uslugama. On je bio u stanju da sat-dva radi u svojoj radnoj sobi, danju nije insistirao da izlazi na ručak ili u bioskop, to ga je umaralo. Bio je optimista, mislila je Kejt, imao je dobar apetit i, kako nam je preneo Orson, složio se sa Stivenovim predlogom da je glavno da ostane u formi, on je bio borac, tako je, ne bi on bio to što jeste da nije tako, i kad je Stiven postavio retoričko pitanje (kako je Meks prepričao Doniju), da li si spreman za odlučujući meč, on je rekao, nego šta, a Stiven mu je rekao da je moglo da bude još gore, mogao si da se razboliš još pre dve godine, a sada toliko naučnika radi na izlečenju, stručnjaci iz Amerike, Francuske, svi koji se utrkuju da za koju godinu dođu do Nobelove nagrade, tako da ti valja samo da budeš zdrav još koju godinu kada ćeš dobiti dobre, prave lekove. Da, Stiven nam je preneo njegove reči, tajming mi je dobar. A onda se Betsi, koja je godinama započinjala i prekidalala raznorazne makrobiotičke dijete, setila jednog japanskog stručnjaka sa kojim je želela da ga upozna, kako nas je izvestio Doni, ali on je bio razuman i odbio je, ali je pristao da ode kod Viktorovog terapeuta koji je lečio vizuelnom metodom, mada nije tu bilo šta da se vizualizuje, reče Hilda, ideja je da se bolest zamisli kao jedno telo koje ima svoje konture, svoje granice tu i tamo, kao nešto ograničeno što stanuje u vašem telu i što možete izbaciti, a ovo je bilo nešto apsolutno, ili će tek biti, reče Meks. Ali, glavno je bilo držati ga po-dalje od makrobiotičke ishrane, koja možda ne može da škodi bucmastoj Betsi, dok bi za njega bila pogubna pošto je uvek bio tako mršav, i zbog cigareta i drugih hemikalija koje kvare apetit, a koje je on godinama unosio u organizam, i teško da je sad pravo vreme da se to sređuje izbacivanjem hemijskih aditiva i drugih zagađivača kojima se svi mi manje-više nehajno hranimo, nehajno zato što smo zdravi, koliko je to moguće za sada, reče Ajra. Bila bih srećna da ga vidim kako jede meso i krompir, reče Ursula setno. I špagete u sosu od morskih školjki, dodade Greg. I veliki omlet pun holesterola sa dimljenom mocarelom, reče Ivon koja je bila doletela iz Londona za vikend da ga poseti. Čokoladnu tortu, reče Frenk. Možda ne čokoladnu tortu, reče Ursula, već jede previše čokolade.

² Aluzija na Diznijev crtani film *Žuta minuta* (u originalu *Chicken Little*) u kome je Pilence, uplašivši se od običnog žira koji mu je pao na glavu, tražilo od suseda da se sakriju od neba koje će uskoro pasti. (*Prim. prev.*)

A kada su ga, ne baš odmah, ali samo tri nedelje kasnije, ubacili u program za novi lek, čemu je prethodilo puno zakulisnog ubeđivanja sa lekarima, Doni tvrdi da nije puno pričao o svojoj bolesti, što je Kejt protumačila kao dobar znak, znak da sebe više ne smatra žrtvom i da nema osećaj da *boluje* od te bolesti već, pre bi se moglo reći, da *živi* sa njom (to je kliše koji se koristi, zar ne?), da je više u pitanju neka vrsta ugovora o gostoprimstvu, reče Džen, neka vrsta kohabitacije kojom se nagoveštava da je u pitanju nešto privremeno što se može okončati, okončati, ali kako, reče Hilda i kad Džen kaže gostoprimstvo, ja čujem bolnica.³ Ohrabruje to što, nastavi Stiven, od samog početka, bar od trenutka kada smo ga konačno ubedili da zakaže prvi pregled, naziva bolest pravim imenom, izgovara ga često i sa lakoćom, kao da je u pitanju bilo koja reč, kao *momak*, *galerija* ili *cigareta*, *novac* ili *problem*, kao *ma nema problema*, prekide ga Paolo, jer, nastavi Stiven, nazvati bolest pravim imenom korak je ka ozdravljenju, to je znak da smo prihvatili to što jesmo, smrtni, ranjivi, da nismo izuzeti, da na kraju krajeva, nismo izuzetak, to znači da čovek ima volju, čvrstu volju da se bori za svoj život. I mi moramo da izgovaramo tu reč, i to često, reče Tanja, ne smemo da budemo manje iskreni od njega ili da dozvolimo da misli da je, pošto se oprobao u iskrenosti, sa njom završio i da može da se okrene drugim stvarima. Mnogo smo bolje pripremljeni da mu pružimo pomoć, reče Vesli. On ima sreće, na neki način, reče Ivona koja je sredila stvar u radnji u Njujorku i večeras letela nazad za London, ima sreće, sigurno, reče Vesli, niko ne beži od njega, niko se ne boji da ga zagrlj ili da ga ovlaš poljubi u usta, u Londonu, kao i obično, zaostajemo za vama nekoliko godina, ljudi koje poznajem, koji čak ni izbliza nisu izloženi riziku, užasno se plaše, a ja sam impresionirana kako ste vi svi smireni i racionalni; ti misliš da smo mi smireni, upita Kventin. Ali moram da kažem, preneli su njegove reči, da se ja užasno plašim, ne mogu da čitam (ti znaš koliko on voli da čita, reče Greg; čitanje je za njega ono što je drugim ljudima televizija, reče Paolo), ni da razmišljam, ali nisam histeričan. Ja jesam histeričan, reče Luis Ivoni. Ali, vi možete nešto da *uradite* za njega, a to je divno, volela bih da mogu duže da ostanem, reče Ivona, stalno mislim o tome kako je divna ta utopija prijateljstva kojom ste ga okružili (patetična utopija, reče Kejt), tako da bolest, zaključni Ivona, i nije više tu. Da, zar ne misliš da nam je ovde prijatnije sa njim i njegovom bolešću, reče Tanja, jer u našoj uobrazilji oboleli izgledaju mnogo gore od njega koji je bolestan, a koga svi volimo na svoj način. Kada se on razboleo, za mene je bolest potpuno demistifikovana, reče Džen, ne plašim se, nisam prestravljena, kao što sam bila ranije kada sam znala samo za jednog poznanika koga, nakon što se razboleo, više nisam ni videla. Ali ti znaš da se nećeš razboleti, reče Kventin, na šta Elen reče da po njenom mišljenju i nije stvar u tome, a možda to i nije sasvim tačno, moj ginekolog kaže da su svi izloženi riziku, svi koji imaju seksualne odnose, jer seksualnost nas povezuje sa mnogo drugih ljudi koje i ne poznajemo, i taj veliki lanac života postaje i lanac smrti. Nije isto za tebe, bio je uporan Kventin, nije isto za tebe kao što je za mene ili Luisa, Frenka, Paola ili Meksa. Ja se sve više plašim i to ne bez razloga. Ja ne razmišljam da li spadam u rizičnu grupu ili ne, reče Hilda, znam da sam se plašila da poznajem nekoga ko je zaražen, plašila sam se onoga što bih videla, i kada sam prvog dana došla u bolnicu doživela sam olakšanje. Nikada se ponovo neću tako osećati, taj strah, ponovo. On ne izgleda nimalo drugačije od mene. I nije drugačiji, reče Kventin.

³ Engleske reči *hospitable* (gostoljubiv) i *hospital* (bolnica), slično zvuče. (Prim. prev.)

Kako nam je Luis pričao, sve češće je pominjao one koji mu redovno dolaze u posetu, što je normalno, primeti Betsi, mislim da on čak vodi i evidenciju o tome. A oni koji su dolazili ili ga pozivali telefonom svaki dan, taj najuži krug, oni koji su dobijali najviše poena, još više su se takmičili, to je izluđivalo Betsi, koja je tako priznala Dženi. Uvek je prisutno to vulgarno nadmetanje za poziciju oko postelje teških bolesnika, iako imamo osećaj da nas sve preplavljuje vrlina što smo mu odani (govori u svoje ime, Džen) do te mere da odvojimo pomalo vremena svakog dana ili skoro svakog dana, pa iako neki od nas prestaju da dolaze, kao što reče Havijer, nisu li te posete jednako korisne nama kao što su njemu? Jesu li?, upita Džen. Mi smo suparnici u borbi za neki nagoveštaj da mu je tokom baš naše posete bilo posebno ugodno, svi se borimo za mesingani prsten njegove naklonosti, želimo da budemo osoba koja mu najviše nedostaje, koja mu je srcu najbliža, a ta se situacija ne može izbeći kada neko nema supružnika i decu ili partnera sa kojim deli stan. To je hijerarhija koju se niko ne usuđuje da nadmaši, nastavila je Betsi, mi smo ta porodica koju je stvorio a da to nije ni planirao, porodica bez zvaničnih titula i činova (mi, pa mi, rekao je Kventin), i da li je sasvim jasno, s obzirom na to da su neki od nas, Luis, Kventin, Tanja i Paolo, bivši ljubavnici, a svi mi jedni drugima prijatelji ili nešto više od toga, ko mu je od nas najdraži, reče Viktor (opet mi, besneo je Kventin), jer ponekad pomislim da se više raduje kada mu dolazi Ajlin, koja ga je posetila svega tri puta, dva puta u bolnici i jednom otkad je kod kuće, nego kada ga posećujemo ti ili ja. Ali, po Tanjinim rečima, prvo se jako razočarao što Ajlin nije došla, a sada je besan, mada, Havijer kaže da ga to i nije stvarno povredilo već je samo postao dirljivo ravnodušan, mireći se sa njenim nedolaskom kao sa nečim što je na neki način i zaslužio. Ali on voli kada vidi ljude oko sebe, reče Luis; pričao mi je da je pospan kada nema društvo, spava (govorio nam je Kventin), a onda se oraspoloži kad neko dođe, važno je da nikada ne oseti da je usamljen. Međutim, reče Viktor, ima jedna osoba sa kojom se nije čuo, a voleo bi, više nego sa bilo kim od nas. Ona nije jednostavno nestala, čak i kada je pobešla od njega, on zna tačno gde ona sada živi, reče Kejt, rekao mi je da ju je odmah zatim pozvao na Badnje večer, a ona rekla da joj je drago da ga čuje, čestitala mu Božić, a njega je to slomilo, pričao nam je Orson, bio je besan i prezriv, rekla nam je Elen (šta očekuješ od nje, pitao je Vesli, bila je istrošena), ali Kejt se pitala da nije možda nazvao Noru u toku jedne od svojih besanih noći, koja je vremenska razlika, a Kventin je rekao da nije, da ne misli da jeste. Mislim da ne bi želeo da ona zna.

A kad mu je bilo još bolje i kad je povratio kilograme koje je izgubio u bolnici već na početku, iako je u frižideru bilo sve više organskih pšeničnih klica, grejpfruta i obranog mleka (on je bio zabrinut za svoje vrednosti holesterola, lamentirao je Stiven), i kad je rekao Kventinu da sada može sam da se brine o sebi, i zaista se sam brinuo o sebi, počeo je sve koji su mu dolazili u posetu da pita kako izgleda, i svi su mu odgovarali da izgleda sjajno, mnogo bolje nego pre nekoliko nedelja, što nikako nije moglo biti rujanje; ali, bilo je teško i prisetiti se kako je izgledao, iskreno odgovoriti na to pitanje ako su želeli da budu otvoreni jedni prema drugima, zato što je bilo važno da kažu istinu (kako je Doni mislio), ali i da se pripreme za najgore, jer on već dugo izgleda *ovako*, tako se bar činilo, da je bilo kao da je oduvek u ovakvom stanju, kako je pre izgledao, ali to pre je pre samo nekoliko meseci i zar ga tim rečima koje koristimo, bled, izmučen, slab, nismo mogli oduvek opisivati? Jednog popodneva Elis je srela Luisa na ulazu u baštu i pitala ga, dok su se zajedno vozili liftom,

kako je on *stvarno*? Ali ti znaš kako je on, reče Luis ljutito, dobro je, zdravlje mu je odlično, i Elen je naravno razumela da Luis ne misli da mu je zdravlje besprekorno, ali da mu nije gore, i to je bila istina, no nije li bezmalo okrutno tako o njemu govoriti. Po mom mišljenju, tu nema ničeg uvredljivog, reče Kventin, ali znam šta hoćeš da kažeš, sećam se kada sam jednom prilikom razgovarao sa Frenkom ili već nekim ko se prijavio da volontira u SOS centru pet sati nedeljno (znam, reče Elen), i Frenk mi je pričao o tom momku kome su postavili dijagnozu pre godinu dana i našli mu ko zna šta; on se Frenku preko telefona žalio kako je doktor ravnodušan i toliko je psovao tog doktora, a Frenk mu je rekao da nema razloga da bude uznemiren, to je trebalo da znači da se *on*, Frenk ne bi ponašao tako nerazumno, a ja sam rekao, jedva prikrivajući svoj prezir, ali Frenk, Frenk, on i te kako ima razlog da bude uznemiren, on umire, i Frenk na to reče, Kventin tako tvrdi, oh, ne volim o tome da razmišljam na taj način.

Dok je još bio kod kuće, oporavljao se i primao terapiju jednom nedeljno, još uvek slab da bi nešto radio, ali, po Kventinovim rečima, uglavnom je bio na nogama i dolazio u kancelariju nekoliko puta nedeljno, požalio se da je čuo loše vesti o dva svoja daleka poznanika, jedan je bio iz Hjustona, drugi iz Pariza, što je Kventin skrivao od njega pod izgovorom da bi ga to samo uznemirilo, ali Stiven je tvrdio da nije u redu da ga lažemo, bilo je jako važno da on ne živi u laži; to je bila jedna od njegovih prvih pobeda, to što je bio iskren, što je čak rado zbijao šale u vezi sa bolešću, ali Elen je rekla da nije dobro stvarati kod njega osećaj da je kraj sveta, sve više ljudi oboleva, ta sudbina je postala tako uobičajena da bi možda njegova volja da se bori za život presušila ako bi se činilo da je tako prirodna kao, recimo, smrt. Ah, reče Hilda, koja nije lično poznavala ni onog u Hjustonu niti onog drugog u Parizu, ali je čula za onog iz Pariza, pijanistu koji je bio majstor u izvođenju češke i poljske muzike dvadesetog veka. Imam njegove ploče, on je tako izvanredna osoba, a kad je Kejt ošinu pogledom, ona nastavi kao da se brani, znam da je svačiji život jednako vredan, ali to *jeste* činjenica, još jedna činjenica, hoću da kažem, svi ti izvanredni ljudi koji neće doživeti osamdesetu, po svojoj prilici, te ljude niko neće zameniti, a to je takav gubitak za kulturu. Ali to neće večno trajati. Vesli je rekao da je to nemoguće, oni će sigurno nešto smisliti (oni, oni, mrmaljao je Stiven), ali da li si ikada pomislio, reče Greg, da ako neki ljudi ne umru, mislim, čak iako oni mogu da ih održavaju u životu (oni, oni, mrmljala je Kejt), ti ljudi su i dalje nosioci, a to znači da, ako su savesni, nikada neće moći da vode ljubav, do kraja, kao što si ti bludničio, reče Ajra. Ali i to je bolje nego umreti. I kad god je govorio o budućnosti, kad bi dopustio sebi da se nada, sudeći po Kventinu, nikada nije zamišljao da, ako bi ozdravio, ako bi imao toliko sreće da bude među prvima koji su preživeli tu bolest, nikada nije pominjao, Kejt je to potvrdila, da će, šta god da se desi, život koji je živio do sada biti završen. Ali, Ajra je tvrdio da on jeste razmišljao o tome, o tome kako više neće biti razmetanja, ludosti, vere u život, olakog shvaćanja života, koji bi, kako je mislio, bio spreman da odbaci, poput samuraja, lako i besramno. I Kejt se setila, kroz uzdah, njihovog kratkog razgovora koji je ona započela pre skoro dve godine, dok je šćućurena u separeu koji je bio prekriven čelično sivim industrijskim štoфом na balkonu restorana *Prorok*, vrebajući znak kada će ponovo da ulete na podijum za igru, pitala ga je oprezno, jer bilo je glupo tražiti od bludnog sina da se, pa nazovimo to tako, smiri, a ona baš i nije htela da glumi stariju sestru, tu ulogu su, potvrdila je Hilda, mnoge žene želele da igraju sa njim, da li se čuvaš, dušo, znaš šta hoću da kažem. A on joj je odgo-

vorio, nastavi Kejt, ne, ne čuvam se, ne mogu, jednostavno ne mogu, seks je za mene isuviše važna stvar, oduvek je tako (Viktor nam je pričao da je on tako počeo da govori otkako ga je Nora napustila), i ako se zarazim, to je to. Ali sada on ne govori tako, zar ne, reče Greg. Mora da se oseća baš glupo, reče Betsi, kao neko ko nije prestao da puši, govoreći kako ne može da ostavi cigarete, ali kada rendgenski snimak pokaže nešto loše, čak i najveći nikotinski zavisnik odmah prestaje. Ali seks nije isto što i cigarete, zar ne, reče Frenk, a, osim toga, zašto pamtiti da je bio nepažljiv, reče Luis ljutito, grozno je to što je dovoljno da samo jednom nemaš sreće, i zar se ne bi osećao još gore da je prestao pre tri godine i ipak se razboleo, jer, najgore kod te bolesti je da ne znaš kad si se zarazio, možda pre deset godina, jer bolest sigurno postoji godinama, mnogo pre nego što je otkrivena, odnosno pre nego što su joj dali ime. Ko zna koliko dugo (mnogo sam razmišljao o tome, reče Meks) i ko zna (znam šta ćeš reći, prekide ga Stiven) koliko njih će se još zaraziti.

Dobro sam, kažu da je govorio svaki put kada ga neko pita kako je, što je skoro uvek bilo prvo pitanje koje su mu postavljali. Ili bi rekao, bolje sam, kako si ti? Ali govorio je još nešto. Igram se trule kobile sam sa sobom, tako je rekao, a Viktor nam preneo. Kao i: mora da postoji način da iz ovoga izvučem nešto dobro, kažu da je tako rekao Kejti. To baš liči na jednog Amerikanca, kazao je Paolo. Pa, na to će Betsi, poznata vam je stara američka izreka: Kad imaš limun, a ti napravi limunadu. Siguran sam da ne bih mogao da podnesem jedno, Džen nam je prenela njegove reči, da mi se telo izobličilo, ali Stiven brže-bolje kaza da se bolest ne manifestuje na taj način tako često, njen profil mutira, a u razgovoru sa Elen spomenu nešto kao moždana membrana. Nikada nisam mislila da *tamo* postoji membrana, reče Džen. Ali on ne sme da sazna za Meksa, to bi ga zaista rastužilo, molim te, nemoj da mu kažeš; moraće da sazna, reče Kventin sumorno, i biće besan ako mu ne kažemo. Ima vremena za to, kada Meksa skinu sa aparata za disanje, reče Elen, zar to nije neverovatno, rekao je Frenk, Meks je bio dobro, uopšte se nije osećao loše, a onda se probudio sa temperaturom višom od četrdeset, teško je disao, tako obično počinje, bez ikakvog upozorenja, reče Stiven, bolest se ispoljava na mnogo različitih načina.

I kad je prošla još jedna nedelja, on upita Kventina gde je Meks, nije posumnjao u Kventinovu priču da se ovaj provodi na Bahamima, ali broj redovnih posetilaca je počeo da se smanjuje, delom zbog toga što su stare netrpeljivosti koje su ostavili po strani kada je primljen u bolnicu i kada se potom vratio kući, ponovo počele da se pomalaju i iskra neprijateljstva između Luisa i Frenka je planula, iako je Kejt dala sve od sebe da ih pomiri, ali i zbog toga što je i on, na neki način, oslabio te spona koje su povezivale njegove prijatelje, tako što su oni za njega bili nešto što se podrazumeva, kao da je bilo savršeno normalno da svi oni svakoga dana odvajaju toliko vremena za njega i posvećuju mu toliko pažnje, da ga posećuju svaki drugi dan, da jedni sa drugima neprestano razgovaraju telefonom o njemu, ali sudeći po Paolu, nije da je on bio manje zahvalan, on se samo navikao na to, na te posete. To je s vremenom postala normalna situacija, neka vrsta zabave koja ne prestaje, najpre u bolnici, a sada, pošto je kod kuće, ponovo jedva na svojim nogama, jasno je da sam ja na rezervnom spisku, reče Robert. To je apsurdno, reče Kejt, nema nikakvog spiska, ali Viktor je rekao da ima, samo što ga ne pravi on, već Kventin. On želi da nas vidi, mi mu pomažemo i moramo to da radimo onako kako on želi, juče je pao dok je išao ka kupatilu, ne smemo da mu kažemo za Meksa (Deni je tvrdio da je on tada već znao), postaje sve gore.

Kod kuće sam se plašio da zaspim, kažu da je rekao, dok sam padao u san, imao sam baš taj osećaj da padam u crnu rupu, zaspiti bi značilo predati se smrti, svake noći sam spavao sa uključenim svetlom, ali ovde u bolnici se ne plašim toliko. A Kventinu je jednog jutra rekao da strah hoće da ga kida iznutra, i raspori, a Ajri je rekao da ga sabija i tera da se okrene sebi. Strah svemu daje posebnu notu i uzbuđenje. Osećam da je tako, rekao je Kventinu, u zanosu. Nesreća takođe donosi uzbuđenje. Ponekad se osećam *tako* dobro, tako moćno, kao da mogu da iskočim iz svoje kože. Da li se to meni čini ili zaista gubim razum? Možda je tako jer me svi paze i maze, kao da sam dete koje sanja o ljubavi? A možda je zbog lekova? Znam da zvuči suludo, ali ponekad pomislim kako je ovo *fantastično* iskustvo, reče stidljivo; ali, sa druge strane, tu je bio i metalni osećaj u ustima, pritisak koji je osećao u glavi i u donjem delu vrata, desni su mu bile crvene i krvarile su, bolno disanje načetih pluća i njegov bled ten boje bele čokolade. Među onima koji su plakali kada im je telefonom javljeno da je ponovo u bolnici bili su Kejt i Stiven (njima je Kventin javio), i Elen, Viktor, Ajlin i Luis (njima je Kejt javila), i Havijer i Ursula (njih je obavestio Stiven). Oni koji nisu plakali bili su Hilda, koja tek što je saznala da njena sedamdesetpetogodišnja tetka umire od te bolesti i da se zarazila tokom transfuzije krvi koju je primila kada su joj uspešno ugradili dupli bajpas pre pet godina, kao i Frenk, Doni i Betsi, ali to ne znači, reče Tanja, da ih to nije pogodilo ili da nisu bili zaprepašćeni, Kventin je mislio da oni neće uskoro doći u posetu i da će poslati poklone; njegovu soba, ovog puta je bio sam u sobi, bila je ispunjena cvećem, ukrasnim biljem, knjigama i kasetama. Plima jedva potisnute gorčine tokom nedelja koje je proveo kod kuće prerasla je u redovne bolničke posete, mada je njih nekoliko preziralo to što je Kventin vodio spisak posetilaca (ali to je bila Kventinova ideja, naglasio je Luis); sada, da bi se posete odvijale u pravilnim razmacima, po mogućstvu ne više od dvoje u isto vreme (ovo je bilo pravilo u svim bolnicama, ali nije važno ovde, bar ne na ovom spratu, niko nije znao da li zato što su bili ljubazni ili neefikasni), morali ste najpre da pozovete Kventina da vam zakaže, niste mogli više da svraćate bez najave. I više ništa nije moglo da spreči njegovu majku da doleti avionom i da se smesti u hotel nedaleko od bolnice. Ali, čini se da mu je njeno svakodnevno prisustvo smetalo manje nego što su očekivali, reče Kventin. Elen reče, ali nama smeta, šta misliš da li će dugo ostati. Bilo nam je lakše da budemo učtivi jedni prema drugima dok ga posećujemo ovde u bolnici, reče Doni, nego kod kuće, gde nam je smetalo što nikada nismo nasamo sa njim; ovde, dok ga obilazimo dvoje po dvoje, nema sumnje šta nam valja činiti, kako treba da budemo jedinstveni, duhoviti, da mu skrenemo misli, da ne budemo strogi već veseli, najvažnije je da budemo veseli, jer usred ovog straha, tu je i radost, da se poslužimo rečima pesnika, reče Kejt. (Njegove oči tako sijaju, reče Luis.) Pogled mu je bio nekako prazan, ugašen, Vesli reče u razgovoru sa Havijerom, ali Betsi je tvrdila da su mu i lice i oči bili nekako izražajni, topli; šta god da je u pitanju, reče Kejt, ja sam tek sad počela da obraćam pažnju na njegove oči koje me tako prodorno posmatraju. A Stiven reče, plašim se šta moj pogled otkriva kada ga predugo posmatram, ili kad ga gledamo sa lažnom nehajnošću, reče Viktor. A ovde je, što kod kuće nije bio slučaj, u svako doba bio glatko izbrijan, kovrdžava kosa mu je bila počešljana, no on se žalio kako su medicinske sestre drugačije u odnosu na njegov poslednji boravak, a on nije voleo tu promenu, želeo je da sve bude kao što je bilo. Sobi su sada lični pečat davale i neke njegove stvari (neobičan izraz o nečijim stvarima, reče Elen), a Tanja je donela

crteže i pismo od svog devetogodišnjeg disleksičnog sina koji je sad, kad mu je kupila kompjuter, počeo da piše, a Doni je doneo šampanjac i nekoliko balona punjenih helijumom koje je privezao za nogare kreveta. Pričajte mi šta se dešava, reče on pošto se probudio posle dremke i ugledao Donija i Kejt kako se smeše pored njegovog uzglavlja. Ispričajte mi neku legendu, reče on tužnim glasom, pričao nam je Doni koji nije mogao ničega da se seti; *ti* si legenda, reče Kejt. A Havijer je doneo drvenu statu u iz Gvatemale iz XVIII veka koja je predstavljala Svetog Sebastijana otvorenih usta sa pogledom uprtim u nebo, a Tanja je pitala šta je to, omaž njegovom raskalašnom prošlom životu, Havijer joj odgovori, tamo gde sam se ja rodio Sveti Sebastijan se smatra zaštitnikom od pošasti. Nju predstavljaju strele? Tako je. Ljudi se samo sećaju lepog mladića koga su vezali za drvo i proboli strelama (kojih on kao da nije ni svestan, prekide ga Tanja), zaboravljaju da priči tu nije kraj, nastavi Havijer; kada su hrišćanke došle da sahrane mučenika, on je još uvek bio živ, a one su ga negovale dok nije ozdravio. A Stiven nam je preneo da je on rekao, nisam znao da Sveti Sebastijan nije umro. Ne može se poreći, zar ne, reče Kejt dok je telefonom razgovarala sa Stivenom, koliko je smrt nešto fascinantno. Stidim se što tako mislim. Mi učimo kako se umire, na to će Hilda. Nisam spremna da to naučim, oglasi se Ajlin, a Luis koji je došao pravo iz druge bolnice, one u kojoj je Meks još uvek bio na intenzivnoj nezi, srete Tanju koja je izlazila iz lifta na desetom spratu i dok su zajedno išli niz osunčani hodnik pored otvorenih vrata, odvrćući pogled od drugih pacijenata koji su utonuli u svoje krevete, kojima iz noseva vire cevčice i obasjava ih svetlost uključenih televizora, ona mu reče, ne mogu ni da pomislim da neko umire ispred uključenog televizora.

On je sada tako istrošen i odsutan, rekla je Elen i to je ono što me brine, iako je ovako lakše biti pored njega. Ponekad bi zanovetao. Mrzim kad dolaze ovde svako jutro, uzimaju mi krv, šta će im toliko krvi, kažu daje govorio. Ali gde je nestao onaj njegov bes, pitala se Džen. Uglavnom je bilo prijatno biti sa njim, uvek bi pitao kako si *ti*, *kako se osećaš*. Sad je tako mio, reče Ajlin. Tako je ućtiv, reče Tanja (ućtiv, ma da, gundao je Paolo). Bio je veoma loše u početku, ali se oporavio, glasila je Stivenova najnovija informacija, nema bojazni da se ovoga puta neće oporaviti, a doktorka je rekla da će ga, ako sve bude kako treba, otpustiti iz bolnice za nekih desetak dana, pa su majku ubedili da se vrati u Misisipi, a Kventin je pravio pripreme u penthausu za njegov povratak. A on je i dalje pisao svoj dnevnik, nikome ga nije pokazivao, mada je Tanja, koja je prva stigla jednog kasnog zimskog jutra, dok je on dremao, bacila pogled i bila preneražena, kako nam je Greg pričao, ne zbog onoga što je pročitala već zbog sve brže promene u njegovom rukopisu koji je na poslednjim stranicama ličio na paukovu mrežu, bio manje čitak, a neke rečenice bile su rasute i izvijene preko stranice. Palo mi je na pamet, reče Ursula Kventinu, da je razlika između priče, slike i fotografije u tome što u priči možeš da napišeš – „On je još uvek živ“, dok se na slici ili fotografiji ne može prikazati to „još uvek“. Možeš samo da prikažeš da je živ. On je još uvek živ, reče Stiven.

(S engleskog prevela **Katarina Ristanović**)